

УДК 37.018.43:376.54:374.7

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.6>

Наталія ЖУЛА

аспірантка кафедри соціальної роботи, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, пров. Руставелі, 7, м. Харків, Україна, 61001

ORCID: 0000-0002-7491-9322

Бібліографічний опис статті: Жула, Н. (2025). Теоретико-практичний аспект організаційно-педагогічних умов неформальної освіти суб'єктів соціально-педагогічної підтримки дітей з аутизмом. *Ввічливість. Humanitas*, 4, 36–41 doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.6>

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ СУБ'ЄКТІВ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ

У статті розглядається теоретико-практичний аспект організаційно-педагогічних умов неформальної освіти суб'єктів, які забезпечують соціально-педагогічну підтримку дітей з аутизмом. Обґрунтовано важливість неформальної освіти як гнучкого механізму підвищення кваліфікації педагогів, соціальних працівників, батьків та інших фахівців, які працюють з дітьми з аутизмом. Неформальна освіта сприяє формуванню професійних і особистісних компетентностей, створює умови для обміну досвідом та впровадження інноваційних методик, що є ключовим для ефективної інтеграції дітей у суспільство. У дослідженні визначено та детально проаналізовано три основні організаційно-педагогічні умови, необхідні для ефективної неформальної освіти суб'єктів соціально-педагогічної підтримки. Перша умова полягає у збільшенні доступності та оптимізації мультиформатних освітніх ресурсів, таких як тренінги, семінари, онлайн-курси, конференції тощо. Друга умова стосується стимулювання професійної мотивації та прагнення до навчання через активне залучення до неформальної освіти. Третя умова передбачає збагачення навчально-методичного забезпечення та впровадження інноваційних форм і методів навчання, зокрема з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Підкреслено, що реалізація цих умов сприятиме створенню сприятливого середовища для підготовки фахівців, розвитку їхніх знань, навичок і особистісних якостей, що безпосередньо вплине на якість соціально-педагогічної підтримки дітей з аутизмом. У статті також окреслено перспективи подальших досліджень, зокрема необхідність порівняльного аналізу ефективності онлайн-, офлайн- та гібридних форм неформальної освіти.

Ключові слова: неформальна освіта, організаційно-педагогічні умови, діти з аутизмом, суб'єкти соціально-педагогічної підтримки, інклюзивне середовище.

Nataliia ZHULA

PhD Student at the Department of Social Work, Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council, 7 Rustaveli Lane, Kharkiv, Ukraine, 61001

ORCID: 0000-0002-7491-9322

To cite this article: Zhula, N. (2025). Teoretyko-praktychnyi aspekt orhanizatsiino-pedahohichnykh umov neformalnoi osvity sub'iektiv sotsialno-pedahohichnoi pidtrymky ditei z autyzmom [Theoretical and practical aspect of organizational and pedagogical conditions of non-formal education for subjects of social and pedagogical support for children with autism]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 4, 36–41, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.6>

THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECT OF ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS OF NON-FORMAL EDUCATION FOR SUBJECTS OF SOCIAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT FOR CHILDREN WITH AUTISM

The article examines the theoretical and practical aspects of organizational and pedagogical conditions for non-formal education of subjects providing social and pedagogical support to children with autism. The importance of non-formal education is substantiated as a flexible mechanism for professional development of teachers, social workers, parents, and other specialists working with children with autism. Non-formal education promotes the formation of professional and personal competencies, creates conditions for experience exchange and implementation of innovative methodologies, which is crucial for effective integration of children into society. The study identifies and analyzes in detail three main organizational and pedagogical conditions necessary for effective non-formal education of subjects of social and pedagogical support. The first condition involves increasing accessibility and optimizing multi-format educational resources, such as trainings, seminars, online courses, conferences, etc. The second condition concerns stimulating professional motivation and the desire for learning through active engagement in non-formal education. The third condition entails enriching educational and methodological support and implementing innovative forms and methods of teaching, particularly through the use of modern information and communication technologies. It is emphasized that the implementation of these conditions will contribute to creating a favorable environment for the training of specialists, developing their knowledge, skills, and personal qualities, which will directly impact the quality of social and pedagogical support for children with autism. The article also outlines prospects for further research, particularly the need for a comparative analysis of the effectiveness of online, offline, and hybrid forms of non-formal education.

Key words: non-formal education, organizational and pedagogical conditions, children with autism, subjects of social and pedagogical support, inclusive environment.

Актуальність проблеми. У сучасних умовах трансформації освітньої системи України гостро постає проблема забезпечення ефективної соціально-педагогічної підтримки дітей з аутизмом. Якість інклюзивного середовища безпосередньо залежить від рівня підготовленості та компетентності фахівців, педагогів та батьків. Неформальна освіта стає ключовим інструментом, що дозволяє гнучко реагувати на ці виклики, підвищувати кваліфікацію суб'єктів підтримки, а також формувати їхні професійні та особистісні якості. Вона забезпечує швидке засвоєння інноваційних методик та практичних навичок, необхідних для роботи з дітьми з аутизмом, що робить її невід'ємною складовою сучасної освітньої політики.

Крім того, неформальна освіта сприяє створенню професійних спільнот, де відбувається обмін досвідом та взаємопідтримка між фахівцями і родинами. Це допомагає впроваджувати ефективні практики соціалізації та інклюзії, сприяючи інтеграції дітей з аутизмом у суспільство. Таким чином, актуальність дослідження зумовлена необхідністю теоретичного обґрунтування та практичної реалізації організаційно-педагогічних умов, які забезпечать ефективність неформальної освіти, що є запорукою успішної підтримки дітей з аутизмом та їхнього всебічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти неформальної освіти

суб'єктів соціальної підтримки дітей з аутизмом досліджували такі науковці, як: С. Бойченко, Т. Гладун, Н. Івашура, І. Козубовська, О. Конопляста, І. Кривонос, Т. Олійник, Н. Павлик, О. Рассказова, О. Романюк, Т. Скрипник, Т. Тищенко, Л. Шипилина та інші. Їхні праці заклали теоретичний фундамент для розуміння важливості та специфіки неформальної освіти у контексті роботи з дітьми з аутизмом.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування та практичне впровадження організаційно-педагогічних умов неформальної освіти для суб'єктів соціально-педагогічної підтримки дітей з аутизмом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зростання кількості дітей з аутизмом в Україні та світі висуває нові вимоги до кваліфікації педагогів, психологів, соціальних працівників та інших фахівців, а також до знань та навичок батьків. Однак, існуюча система формальної освіти не завжди встигає адаптуватися до цих викликів, що створює потребу в альтернативних, більш динамічних формах навчання.

Теоретичний аналіз організаційно-педагогічних умов неформальної освіти суб'єктів соціально-педагогічної підтримки дітей з аутизмом є ключовим етапом дослідження. Вважаємо, що глибоке осмислення цих умов дозволить визначити основні напрямки оптимізації організації неформальної освіти таких фахівців в інклюзивному середовищі.

Обґрунтування організаційно-педагогічних умов для неформальної освіти даної категорії слід починати з аналізу понять «умови», «педагогічні умови» та «організаційні умови». Важливо також уточнити їхню сутність і значення у контексті неформальної освіти та інклюзивного навчального середовища.

Як підкреслює Т. Гладун, у загальному контексті «умова» відображає зв'язок предмета або явища з навколишніми процесами (Гладун, 2020, с. 126). Натомість А. Литвин та О. Мацейко зазначають, що поняття «умова» не є ідентичним із близькими за значенням категоріями «середовище», «обставини» чи «ситуація» (Литвин, Мацейко, 2013, с. 47). Отже, зазначимо, що «умова» має складну теоретичну основу і включає як об'єктивні фактори (соціальні, педагогічні закономірності), так і суб'єктивні (наприклад, активність учасників освітнього процесу, їхню мотивацію та рівень підготовленості).

Від поняття «умова» походить термін «педагогічна умова», який у нашому дослідженні розглядаємо, як певні обставини освітнього процесу; результат цілеспрямованого вибору, планування і застосування елементів змісту, методів і організаційних форм навчання для досягнення освітньої мети; чинники, що впливають на ефективність навчання. Це також сукупність спеціально спроектованих заходів стосовно освітньої установи, педагогічного колективу та його оточення (матеріально-просторового й інформаційно-освітнього), які забезпечують цілісність навчального процесу відповідно до суспільних вимог (Гермак, 2016). Реалізація таких умов сприяє всебічному розвитку особистості, розкриттю її творчого потенціалу, формуванню професійних компетентностей.

Таким чином, «педагогічні умови» можна розуміти як комплекс внутрішніх і зовнішніх факторів, усвідомлено створених для підвищення ефективності освітнього процесу та досягнення навчальних цілей. У контексті нашого дослідження це означає створення сприятливих умов для підготовки суб'єктів соціально-педагогічної підтримки дітей з аутизмом, враховуючи їхні специфічні потреби та сучасні виклики.

Щодо поняття «організаційні умови», то термін «організаційний» походить від слова «організація», яке у філософській енцикло-

педії визначається як внутрішній порядок та злагодженість взаємодії між частинами цілого; сукупність процесів, що сприяють формуванню та розвитку взаємин між цими частинами; також як об'єднання осіб, що працюють для досягнення певної мети (Ситник, Омельченко, 2021, с. 463). Відтак організаційні умови – це набір спеціально створених та впорядкованих чинників, що забезпечують ефективне виконання конкретних завдань. У рамках дослідження це означає ефективну організацію неформальної освіти суб'єктів, які підтримують дітей з аутизмом у інклюзивному навчальному середовищі.

Виходячи з аналізу концепцій та практичного стану неформальної освіти суб'єктів соціально-педагогічної підтримки дітей з аутизмом, який характеризується як недостатній, вважаємо за потрібне науково обґрунтувати й детально описати організаційно-педагогічні умови їхньої неформальної освіти в інклюзивному середовищі.

Загалом під організаційно-педагогічними умовами неформальної освіти розуміємо сукупність взаємопов'язаних організаційних заходів і педагогічних впливів, спрямованих на створення сприятливих передумов для формування мотивації, розширення знань і розвитку особистісних якостей фахівців соціальної сфери, вчителів та інших суб'єктів, які забезпечують соціально-педагогічну підтримку дітей з аутизмом.

Окреслені умови конкретизуються в трьох ключових складових: по-перше, збільшення доступності і розширення мультимедійних ресурсів для неформальної освіти фахівців, які підтримують дітей з аутизмом; по-друге, стимулювання і розвиток професійної мотивації та прагнення навчатися через активне залучення до неформальної освіти; по-третє, збагачення навчально-методичного забезпечення, розробка ефективних методичних інструментів і розширення спектру форм і методів навчання, що відповідають сучасним викликам.

Впровадження цих умов допоможе створити середовище, яке забезпечить ефективне формування знань, розвитку особистісних якостей та мотивації у фахівців соціально-педагогічної підтримки, що позитивно позначиться на соціалізації та інтеграції дітей з аутизмом у суспільство.

Перша організаційно-педагогічна умова полягає у збільшенні доступу та оптимізації

мультиформатних освітніх ресурсів, що включає розширення спектру програм від підвищення кваліфікації та тренінгів до конференцій, семінарів, майстер-класів, дистанційних курсів та літніх шкіл для фахівців соціальної сфери та інших учасників підтримки дітей з аутизмом. Для конкретизації цієї умови проаналізовано існуючі можливості неформальної освіти, що охоплюють індивідуальні заняття з тренерами, сертифіковані програми, тренінги, короткотермінові онлайн-курси, літні школи, конференції тощо. Кожен із цих ресурсів має свої переваги: сертифікатні програми дають структурований підхід із офіційним підтвердженням знань, підвищуючи професійний статус; тренінги підсилюють практичні навички через інтерактивні методики; онлайн-курси забезпечують гнучкість у навчанні за власним графіком; літні школи створюють інтенсивне навчальне середовище і сприяють обміну досвідом; конференції висвітлюють інновації та сприяють створенню професійних спільнот. Особливу увагу заслуговують також ресурси з використанням інформаційно-комунікаційних технологій: онлайн-тренажери, ігрові платформи та інші інтерактивні засоби, які допомагають не тільки краще засвоювати інформацію, а й розвивати навички аналітичного та творчого мислення. Вказані інструменти доступні як онлайн, так і офлайн, що забезпечує гнучкість і широку доступність навчання незалежно від географії. Онлайн-формат дозволяє фахівцям навчатися у зручний час, а офлайн – сприяє безпосередній взаємодії і практичним навичкам.

Серед популярних в Україні та світі інтернет-платформ, корисних для неформальної освіти соцпедпрацівників, які працюють із дітьми з аутизмом, можна назвати YouTube, EdEra, Prometheus, «Дія.Освіта», Coursera, Genius Space і Internet Archive (Купіна, 2023, с. 48-49). Вони не лише надають доступ до навчальних матеріалів, а й підтримують індивідуальний підхід, сприяючи гнучкому засвоєнню знань і розвитку особистісних якостей. Однак, зазначимо, про недостатню кількість програм, які комплексно охоплюють соціально-педагогічну підтримку саме дітей з аутизмом, що свідчить про потребу у розробці спеціалізованих авторських курсів.

Отже, ефективна неформальна освіта фахівців потребує не лише розширення доступу

до ресурсів, а і їх специфічної адаптації під потреби роботи з дітьми з аутизмом.

Другою організаційно-педагогічною умовою визначено стимулювання та розвиток професійної мотивації і прагнення до знань фахівців через активне використання можливостей неформальної освіти. У теоретичному аспекті мотивація розглядається як сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників, що спонукають людину до діяльності для задоволення своїх потреб. У контексті соціально-педагогічної підтримки дітей з аутизмом мотивація фахівців включає внутрішні і зовнішні стимули, що спонукають їх до підвищення кваліфікації, розвитку особистісних якостей, активної діяльності та відповідальності в роботі. Формуванню мотивації сприяє доступ до ресурсів неформальної освіти, які підтримують професійне і особистісне зростання. Також важливо врахувати, що мотивація стимулює прагнення до знань і розвитку якостей, а отримані знання та особистісні риси впливають на здатність ефективно працювати з дітьми. Суб'єкти підтримки повинні мати широкий спектр знань – від нормативно-правових до психологічних і методичних, а також володіти особистісними якостями. Всі ці знання і якості можна розвивати за допомогою неформальної освіти, участі в тренінгах, семінарах, обміні досвідом.

Отже, мотивація через можливості неформальної освіти відіграє ключову роль у професійному розвитку і адаптації фахівців для ефективного роботи з дітьми з аутизмом.

Третя організаційно-педагогічна умова стосується збагачення навчально-методичного забезпечення та використання інноваційних форм і методів неформальної освіти для підвищення кваліфікації фахівців, що працюють із дітьми з аутизмом в інклюзивному середовищі. Розробка навчальних посібників, рекомендацій, кейсів та дидактичних матеріалів, зокрема з використанням ІКТ, є важливою для ефективності освітнього процесу. Відсутність або низька якість методичного забезпечення призводить до слабкого засвоєння матеріалу і формує негативний досвід навчання, що особливо важливо враховувати в умовах змішаного або дистанційного навчання. У навчально-методичне забезпечення неформальної освіти слід включати комплекс освітніх інструментів, які допомагають фахівцям ефективно працювати

з дітьми з аутизмом та їхніми родинами. Щодо форм і методів неформальної освіти, оптимальними в сучасних умовах є тьюторські сесії, воркшопи, вебінари, семінари, конференції, круглі столи, майстер-класи, тренінги, проєктна діяльність. Вони можуть поєднувати словесні, практичні та наочні методи навчання.

Враховуючи сучасні воєнні умови ці форми навчання повинні реалізовуватися як онлайн, так і офлайн, забезпечуючи максимальну гнучкість. Наприклад, вебінар – це онлайн-формат, що дозволяє отримувати інформацію, виконувати завдання спікера, ставити питання і брати участь у дискусіях у реальному часі. Переваги вебінарів: простота організації, можливість запису, безпека учасників, масовість аудиторії, можливість повторного перегляду. Вебінари можуть сприяти формуванню мотивації до підтримки дітей з аутизмом, набуттю знань про взаємодію та підтримку, розвитку терпіння, емпатії, стресостійкості і творчого підходу. Тематика вебінарів може охоплювати організацію інклюзивного середовища, адаптацію матеріалів, розвиток соціальних навичок, використання терапевтичних прийомів, співпрацю педагогів, асистентів і батьків. Конференції різних типів також є ефективною формою неформальної освіти, що сприяє обміну знаннями і досвідом. Особливо актуальними є онлайн-конференції, які відповідають вимогам безпеки, залучають велику кількість учасників і мають широкий спектр цифрових інструментів для організації. Інформаційні платформи типу Zoom, Microsoft Teams та інші дозволяють ефективно організовувати онлайн-заходи, зберігати записи, забезпечувати інтерактивність і високу якість трансляції. Воркшопи мають високий практичний і комунікативний потенціал, можуть бути доповнені гейміфікацією, аналізом проблемних ситуацій, веб-квестами, вікторинами для підвищення залученості та мотивації. Усі зазначені форми і методи спрямовані на поглиблення знань і розвиток особистісних якостей фахівців, що працюють з дітьми з аутизмом, у гнучкій варіативній формі, адаптованій до конкретних потреб і викликів.

Таким чином, третя організаційно-педагогічна умова підкреслює важливість якіс-

ного навчально-методичного забезпечення та впровадження інноваційних методик у неформальну освіту суб'єктів соціально-педагогічної підтримки дітей з аутизмом. Це відкриває можливості для адаптивного та гнучкого навчання, сприяє розвитку критичного мислення, практичних навичок і творчого потенціалу професіоналів, що в кінцевому результаті покращує якість соціально-педагогічної підтримки.

Отже, виділено три основні організаційно-педагогічні умови, які сприяють підвищенню ефективності неформальної освіти фахівців, що працюють з дітьми з аутизмом у інклюзивному середовищі: доступність і мультиформатність освітніх ресурсів, стимулювання мотивації через активне використання можливостей неформальної освіти та збагачення навчально-методичного забезпечення й впровадження інноваційних форм і методів. Встановлено необхідність і реальність впровадження відповідних заходів, що забезпечать ефективне їх функціонування.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, узагальнюючи, можемо зробити висновок, що неформальна освіта є критично важливим і гнучким інструментом, що ефективно доповнює формальну систему. Її дієвість забезпечується комплексом взаємопов'язаних організаційно-педагогічних умов: доступністю мультиформатних ресурсів, стимулюванням професійної мотивації та впровадженням інноваційних методів. Це дозволяє оперативно реагувати на сучасні виклики та потреби, надаючи фахівцям і батькам актуальні знання та практичні навички, необхідні для успішної соціально-педагогічної підтримки дітей з аутизмом. Ефективне застосування цих умов, особливо в умовах невизначеності та ризиків, гарантує безперервність та високу якість освітнього процесу, що в кінцевому підсумку позитивно впливає на соціалізацію та інтеграцію дітей. Перспективи подальших досліджень полягають у проведенні детального порівняльного дослідження ефективності онлайн, офлайн та гібридних форм неформальної освіти, щоб визначити оптимальні моделі, які відповідають сучасним викликам і потребам.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гладун Т.О. Розвиток соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку з аутизмом в умовах інклюзивної світи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 – соціальна педагогіка / Тетяна Олександрівна Гладун ; наук. кер. Сергій Якович Харченко. Старобільськ, 2020. 272 с. С. 126.

2. Литвин А., Мацейко О. Методологічні засади поняття «Педагогічні умови». *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 4. С. 43–63. С. 47.
3. Гермак О. Л. Комплексний підхід до визначення суті поняття «педагогічні умови використання електронних освітніх ресурсів у професійній підготовці майбутніх електромонтерів». *Науковий вісник*. 2016. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709851/1/стаття%20Гермак%20О.Л.%20пед%20умови.pdf> (дата звернення: 28.08.2025).
4. Ситник О.І., Омельченко А.В. Організаційно-педагогічні умови підготовки професійної діяльності педагога з раннього навчання іноземної мови у закладі дошкільної освіти. *Interaction of society and science: problems and prospects* (Vol. 3) : матеріали III міжнар. наук. конф., 05–08 жовтня 2021, Лондон. Лондон : International Science group, 2021. С. 318–323. С. 463.
5. Купіна О. Організаційні форми неформальної освіти здобувачів вищої освіти в Україні. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2023. Т. 11, № 7. С. 43–51. DOI: 10.31110/2616-650X-vol11i7-006. С. 48–49.

REFERENCES:

1. Gladun, T.O. (2020). Rozvytok sotsialnoi kompetentnosti ditei molodshoho shkilnoho viku z autyzmom v umovakh inkluzyvnoi svity [Development of social competence of primary school children with autism in the conditions of inclusive education] (Candidate's thesis). Starobilsk [in Ukrainian].
2. Lytvyn, A., & Matseiko, O. (2013). Metodolohichni zasady poniattia «Pedahohichni umovy» [Methodological principles of the concept “Pedagogical conditions”]. *Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity – Pedagogy and Psychology of Professional Education*, 4, 43–63 [in Ukrainian].
3. Hermak, O.L. (2016). Kompleksnyi pidkhid do vyznachennia suttii poniattia «pedahohichni umovy vykorystannia elektronnykh osvitynykh resursiv u profesiinii pidhotovtsi maibutnykh elektromonteriv» [A comprehensive approach to defining the essence of the concept “pedagogical conditions for the use of electronic educational resources in the professional training of future electricians”]. *Naukovyi visnyk – Scientific Bulletin*. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709851/1/стаття%20Гермак%20О.Л.%20пед%20умови.pdf> [in Ukrainian].
4. Sytnyk, O.I., & Omelchenko, A.V. (2021). Orhanizatsiino-pedahohichni umovy pidhotovky profesiinoi diialnosti pedahoha z ran-noho navchannia inozemnoi movy u zakladi doshkilnoi osvity [Organizational and pedagogical conditions for training the professional activity of a teacher in early foreign language teaching in a preschool institution]. In *Interaction of society and science: problems and prospects: Proceedings of the III International Scientific Conference* (Vol. 3, pp. 318–323). International Science Group [in Ukrainian].
5. Kupina, O. (2023). Orhanizatsiini formy neformalnoi osvity zdobuvachiv vyshchoi osvity v Ukraini [Organizational forms of non-formal education of higher education seekers in Ukraine]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 11(7), 43–51. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i7-006> [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 29.08.2025

Дата прийняття статті: 08.09.2025

Опубліковано: 15.10.2025